

Երկու զաւաններ Բասենոյ թեմին,
Հետն առնուր նաեւ Մխիթար պատանին:

Էր նա այն ատեն տասնեւեօթ տարուան,
Հըմուտ կանոնաց եկեղեցական.
Ձոր կ'առնուր իրեն Հետ իբր օգնական
Իր այն ընելիք նըւիրակութեան:

Ձի պարզամիտ մէկն էր ինք Մելքիսէթ,
Կարգաց անհրմուտ, ի զըրոց տըզէտ.
Եւ իր քարոզին նիւթն էր միշտ Տովբիթ,
Ուր որ երթար, բայց էր արդարամիտ:

Հրամայէր ամէն տեղ ուր որ հասնէր՝
Կարգալ յայսմաւորք, խօսել քարոզներ.
Եւ անոր բարի համբաւին վրբան
Բերկրէր աննախանձ սիրով հայրական:

Գունդագունդ զիմէ ամբօխըն ծարաւ
Անոր խօսքերուն պերճ ու սրտապրաւ.
Եւ զինքն առաջնորդ ընել կը ցանկայ,
Երբ տարիքն առնէ՝ հասակով մեծնայ:...

Այսպէս Մելքիթար յանըստգիւտ համբաւ,
Տասնեւեօթն ամիս հոն վանքը կեցաւ,
Բարի օրինակ տալով ամենուն,
Ամէն բանի մէջ ուշիմ՝ և արթուն:

Բայց յետոյ ինչ ինչ պատճառաց համար,
Ուզեց նա դառնալ յիւր բրնիկ գաւառ...
Անշղ կարգամ եւ Բասենոյ վանքին,
Ոյր ձեռքէն ելլէ մարգարիտն անգին:

Անշղ և քեզ, ո՞վ առաջնորդ տեղւոյդ,
Որ ցուցիր անոր հօր մը սէր ու զօւթ.
Անշղ, զըրկըւիս սիրուն որդիդ,
Յիշատակդ օրհնեալ է բայց Մելքիսէթ:

Հ. Ա. ՂԱԶԻՆԻԱՆ

Շարայաբեդի

ՊԱՐՏԻԶՊԱՆՈՒԹԻՒՆ. գրեց Հ.
Մանուէլ Վ. Քաջունի ի Մխիթարեան
ուխտէն: — Վննետիկ, Ս. Ղազար, 1899,
312 էջ, գին 1.50 ֆր.:

ԻՄԱՍՏՈՒՆՆ ԽԻԿԱՐ

Ե Ի

ՏՈՎԵԹԱՅ ԳԻՐԳԸ

(Շար. տես յէջ 160)

Ի վաղուց արդէն ծանօթ է այն սերտ
տոնչութիւնը՝ որ կայ ի մէջ Խիկարու Պատ-
մութեան և Փոխադարձ Եսովպոսի Վարուց.
վերջնոյս Բաբելոնի և Եգիպտոսի արքունեաց
մէջ ունեցած գէպքերը նման են ըստ ամ-
նայնի Խիկարու Պատմութեան, ի բաց ա-
ռեալ անձանց անունները:

Այս գրեթէ նոյնութիւնը, ուրեւտաններդ
չարուն սկիզբէն արդէն պայծառ ճանչցած
էր Յ. Ս. Աստեմանի երեւիլ արեւելագէտն,
որ կ'ըսէ. «De Hicaro eadem fere nar-
rantur quæ de Æsopo Phrygio»¹:

Եսովպոսի Վարը, որուն իբր հեղինակ
ճանչցուած է² յոյն Պլանուդոս միանձն,
թէպէտ ճշտիւ զԽիկար կը նկարագրէ, սա-
կայն հարկ կը համարենք նշանակել՝ որ
Խիկարու առարկութեամբ առեղծոքածներէն եր-
կուքը կը պակսի Եսովպոսի Վարուց մէջ.
անտարակոյս յոյն խմբագրողը շատ տղայա-
կան համարած պիտի ըլլայ զանոնք: Բաց
ասկէ, ապրիտիտը պատժելու մասին մէջ,
յետինս մեղմած է Խիկարու Պատմութեան
խտուութիւնը: Երբ Լիկեբրիոս կը մասնիկ զա-
պաշնորհը (զԵՆՆՈՍ) Եսովպոսի ձեռքը, Ե-
սովպոս կ'ընդունի զնա իբր իւր որդին և

1. Bibliotheca Orientalis Clementino-Vati-
cana (III, 1286). — Հոգմ 1719-1728:

2. Եսովպոսի Վարուց հեղինակը ո՞վ ըլլալուն
վճռական պատասխանին ժամանակն դեռ հեռի
է. (Տես Karl Krumbacher: Geschichte der
byzantinischen Litteratur. ք. Կոպ. Մոնաքոյ.
1897, էջ 897):

փոխանակ պատժոց, կը յանձնէ իրեն պատուել աստուածները և իւր իշխանը. ահաւոր ըլլալ իւր թշնամիներուն, հեզ և խոնարհ՝ բարեկամներուն, և այլն, և այլն (Երգով. էջ 70—72). Այլ խօսքով, իրատուց ամբողջ շարք մը կայ, որը յինքեան շատ գեղեցիկ կրնան ըլլալ, սակայն տեղւոյն բոլորովին անյարմար են, վասն զի համաձայն են խիկարու տուած իրատուց, զորս նա, բոլորովին տարբեր պարագայի մը մէջ, այն է, երբ զնազան կը զատարարակը՝ կը խօսէր։ խիկարու խայթող իրատները, որոցմով զյանցաւորն կը վերադարձնէր յետ միանգամ ծննդուն, ընական ձև մ'ունին։ Յոյն խմբագրողը, զանոնք յապաւելով, որովհետև զանոնք իրաւամբ իմաստոյ մը համար անգույթ, խիստ և անարժան կը համարէր, անոնց տեղ՝ ինչ որ ուրիշ գլխոյ մը սեփական էր, այս գլխուն մէջ փոխադրելու ձախորդ գաղափարը ունեցեր է։

Ուստի ստոյգ է՝ որ Եսովպոսի Վարուց մէջ այս մասին անյաշողակ կարգադրութիւն մը եղած է։

Արդ այն դերքը՝ զոր թուի թէ կ'անարկէ Տովբիթայ Գիրքն, և որուն պիտուր անձը վերաբերութիւն ունի ծերունի Տովբիթայ և իւր որդւոյն հետ, կրկին ձեռք տակ կը ներկայանայ մեզ. իբր Պատմութիւն խիկարու և իբր. Վարք Եսովպոսի։

Սակայն հաւասարապէս երկու հին իմաստոց ալ գլխէն անցած այդ արկածներն որոց ամենն աղէտալին համառօտի կը յիշէ Տովբիթայ Գիրքը, արդեօք պատմական ստուգութիւն մը, իրականութիւն մ'ունին։ Սոյն հարցման պատասխանէն մեծամեծ հետեւութիւններ կարելի է հանել, որովհետև այսու պիտի իմանանք թէ Տովբիթայ Գրոց մէջ մտնող խիկար կամ Աքիաբար անձնաւորութեան ի՞նչ կարեւորութիւն պէտք է տալ, և խիկարու Պատմութեան այն ակնարկութեանց՝ զորս կ'երբի թէ կ'ընէ Տովբիթայ Գրոց գրեալ մատենագիրն։

* *

Աւելորդ պիտի չհամարուի աչք մը տալ ժողովրդական այն վէպերուն՝ որ մեր խնդրոյն հետ կապակցութիւն ունին, և որը շատ ազգաց ալ հասարակ են։ Իմաստուն խիկարու Պատմութիւնը ստուգիւ յինքեան շինծու, արեւելեան հին վէպերու զրական յարմարութիւն մ'է, որով պատմական ստուգութեան և ոչ կտոր մ'ունի մէջը։

Պ. Պիրքէլ իւր վերոյիշեալ նամակով կը հարցնէր՝ թէ արդեօք կարելի չէ՞ր գտնել «Այս (խիկարու) պատմութեան նման բան մը հնդկի մատենագրութեան մէջ»։ Եւ ստուգելու ոչ թէ միայն կարելի է, հնդկական աշխարհի՝ վէպերու այդ մեծ շտեմարանին մէջ ցուցնել խիկարու Պատմութեան քանի մը տարեբայ գոյութիւնը, այլ նոյն իսկ անոր ծրագիրը։ Հետեւաբար, Տովբիթայ Գրոց երկու երեք տողերով չէ ձևացած այդ պատմութիւնը, ինչպէս ուզեցին ոմանք հաստատել, այլ արեւելեան վէպերու հին աղբիւրներ։

Ի հնդկական կրկին ձևով պատմուած է նոյն վէպը. որոնք մօտ են իրարու, սակայն նոյն չեն։ Եւ դիւրին է արդէն ենթադրել՝ որ այս նիւթի մէջ շատ մը զուգահւատարմ ճիւղեր մի և նոյն ցօղունէն ցցուած են։

Հետեւեալ վէպը, սանսկրիտ Սոգասարադադի «Եսովաստուն Պատմութիւնը թուականին» զբերն մասն է՝ — Մեծին Աղեքսանդրէն ժամանակակից՝ Նանտա թագաւորն, զօրաւոր ինքնակալ մ'է, որ շատ հարկատուներ ունի, սակայն անխղճօքն զանոնք կը հարստանարէ։ Իւր նախարարը, Սագադալա իմաստունը, որուն խորհրդոց արդասիք են թագաւորին բոլոր յաջողութիւններն, ազգաբարակաւ իրատներ ուղղելուն պատճառաւ, կը նետուի խոր և մոռ գետնափորի մը մէջ, և շատ ժամանակ անցնելէ վերջ, զոյժը ամէն կողմ կը տարածուի,

1. Demetrios Galanos, Χιτοπαδσαα και Πιττακοδ Μυθολογία Νουκτερίνα (Աթէնք, 1851), էջ 61—63. — Richard Schmidt, Die Çukasaptati

aus dem Sanskrit übersetzt (Քէլ, 1894) էջ 68. և այլն։

Թէ ճարտար նախարարը մեռեր է: Նանտայի հարկատու թագաւորներէն մէկը կ'ուզէ ստուգել զայդ և այս նպատակաւ կը զրկէ Նանտայի երկու մասակ ձի, նման ամենեկին իրարու, հարցընելով թէ ո՞րն է մայրն ու ո՞րն է ձագը: Ոչ ոք կրնայ պատասխանել: Այն ատեն կը սկսի սաստիկ ցափլ իւր ի մաստնոյն վրայ, բայց կ'իմացնեն թէ նա ողջ է. և կանչուելով կու տայ լուծումը: — Ուրիշ հարկատու թագաւոր մը, ուզելով նոյն պէս ազատիլ Նանտայի լուծէն, ապահով գիտնալու համար թէ Նանտա արեւօք ո՞նի՞ դեռ իր խորհրդատու պաշտօնեայն, կը զրկէ իրեն վերէն ի վար լաւ փաթթուած գաւազան մը, հարցընելով թէ երկու ծայրերէն ո՞րն է արմատը: Իմաստունն Սագազալա գաւազանը ջուրի մէջ նետելով կը գիտէ՝ թէ որ մասն աւելի կ'ընկղմի, ու այսպէս կը գտնէ թէ այն կողմն է արմատը: Երկու թագաւորներն ալ, իրենց պատուիրակներուն ձեռքով առնելով պատասխանը, խոհեմութիւն կը համարին դարձեալ հպատակ ճեպը և հարկը շարունակել:

Բաւական կը համարենք յիշել պարզապէս հարաւային Սիպերիոյ թաթար ժողովրդեան Եւրէն Չէլէն թագաւորի մը վէպը, կամ Թիպլթի՝ Ճակչուան ըստած առասպելներէն մին. ուստի բաւական է ըսելն թէ յիշարի Խիկարու կամ Եսովպոսի պատմութեան աղբերքն՝ արեւելեան վէպերն եղած են:

*
* *

Ուսումնասիրութեանս յետին մասն ամբողջացնելու համար, նշանակենք մի բանի յոյն կամ յունարէն գրող հեղինակներ ալ որոնք մեր թուականին սկիզբները ապրած են, ասոնք կ'աւանդեն այլ և այլ պատմութիւններ՝ որոց հանդիսարանը միշտ յունական աշխարհէն գուրս եղած է, և կը խօսին քաղաքացի իրարու ըրած առարկութիւններու վրայ. և այս կէտը յոյժ կարեւոր է Խիկարու Պատմութեան համար:

Երբայցեին Յովսեփոս (37—95) իւր Հրեից Հնգախօսութեան մէջ, (Գ. 5) Մենանդր յոյն

պատմըչին մէկ անցքը մէջ կը բերէ՝ զոր Տիւրոսի զիւնանց մէջ կարդացած էր, թէ Քիրամ արքայի միջոց, ի Տիւրոս կը գտնուեր «տղայ մը, Արգեմոնոս անուամբ, որ Սողոմոնի՝ Երուսաղեմայ թագաւորի առարկած խնդիրները ամէն անգամ կը լուծէր»:

Ի զուր հեռուէն կու զայ և ինքն Յոյն «Ստասիոս Յռնիաստան» ի կը պատմէ փիւնիկեան վաւերաթղթոց մէջ գտածը. սակայն ինչ ալ որ ըլլայ, Մենանդրի այս անցքը գէթ յայտն նշանակութիւն մը կրնայ ունենալ՝ որ այդ միջոցին կար յԱրեւել թագաւորաց իրարու առեղծուածներ առաջարկելու վէպը:

Նոյն Յովսեփոս ուրիշ յոյն մատենագիր մը կը յիշէ՝ զԴիոս, որ մի և նոյն պատմութիւնը աւելի յայտնի կերպով կ'աւանդէ. «Սողոմոն որ կը թագաւորէր Երուսաղեմ, Քիրամայ հանելուկներ զրկած էր խնդրելով որ փոխադարձ ինքն ալ առարկէ, և ով որ չկարենար լուծել՝ տուգանքով մը տուժէր. Քիրամ՝ այդ պայմանը ընդունելով և չկարենալով պատասխանել, ստիպուեցաւ մեծ գումար մը հատուցանել: Ատեն անցնելէն վերջ, Տիւրացի՝ Արգեմոն անուամբ մէկու մը ձեռքով իրեն առաջարկուած առեղծուածները լուծելով, փոխադարձ առարկեց, որոնք զՍողոմոն նեղը մտուցին, այնպէս որ յետին հարկաւորեցաւ Քիրամայ ստակ տալը»: Յովսեփոս այս ամէնը Դիոսի բերնով պատմելէ վերջ կը յաւելուի՝ թէ ինքն այս պատմութեան շատ հաւատք չընծայեր. զուցէ քիչ մը երբայական հպարտութեամբ՝ Քիրամայ վերջնական յաղթութիւնէն պաղելով:

Պլուտարքոս՝ ժամանակակից Յովսեփոսի (50—138 կամ 140) իւր Եսթն Խնաստեց Սեղանին մէջ կը դնէ Եթովպացոց թագաւորէն եղած առարկութիւն մը առ Ամասիս արքայն Եգիպտոսի. յետինս պարտաւորուած էր «խմել զմով»: Գրաւն էր Եթովպիոյ կամ Եգիպտոսի շատ մը քաղաքներ կորսնցնել կամ շահել: Իմաստունն Քիրամ, հարցունելով Ամասիսէ, խորհուրդ տուաւ պատասխանել՝ թէ Եթովպացին ամէն բանէ առաջ պէտք էր արգելել բոլոր գետերը ծով թափելէ, որովհետեւ խնդիրն էր ծովը խմել այն զրից

մէջ ինչ որ էր նոյն պահուն, և ոչ թէ, ինչ որ քիչ վերջ պիտի ըլլար:

Արդ յայտնի կը տեսնուի, եթէ՛ Պլուտարքոսն և եթէ Յովսէփոսի յիշած պատմիչներէն, որ հանելուկները արեւելեան թաղաւորաց մէջ տեղի կ'ունենան:

* *

Ըսինք թէ խիկարու Պատմութեան ծրագրին խնդիրը ամենէն կարևորն է և Յունանք թէ քիչ մը լուսաբանուեցաւ: Անոգուտ չէ դարձեալ, միշտ նոյն Պատմութեան ծագումը մը նկատելով, քննել այն ղեպքերը ու մանրամասնութիւնքը՝ զորս հեղինակը իւր ծրագրին մէջ մոռցած է: Հոս ալ կրնանք հաստատել՝ թէ արեւելեան ղեպքերու հին կտորներն ձևի մը տակ մտած են:

Անունըք նախ օրոյ մէջ աշտարակ բարձրացնելու պատմութիւնը:

Հնդկաստանի հիւսիսակողմը դեռևս պատմուող ժողովրդական վէպ մ'է՝ որ կը ծառայեցէ մեզ նոյն պատմութիւնը հաւատարմագոյն կերպով քան ինչ որ խիկար-Խովդուս կ'աւանդէ, նկարագրելով անոր առաջին, անծանօթ գտնողին միտքը:

Սակայն կարևոր է նախ մէկ երկու խօսք ըսել քանականապէս ըլլալից անարկութեան մը մասին, այսինքն ինչպէս կարելի է որ, պիտի ըսեն, մեր ժամանակին հաւաքուած վէպ մը աւելի հին նկատուի իւր բովանդակութեան մէջ քան զայն՝ որ նոյն իրիւթին վրայ կը խօսի և դարեւ առաջ արձանագրուած է գրական ոճով:

Առարկոյք, կարծենք յայտնի կը սխալին, որ նոյն ոճով և կանոնով կ'ուզեն քննադատել ինչպէս որ գառակաւ մատենագրի մը մէկ գործը հրատարակելու ատեն կ'ընեն, այն է, բնագիր մը որ հեղինակին գրելովը հաստատուած է, այնքան աւելի հաւանա-

կանութիւն կու տայ իւր նախնական աւժբողութեան մէջ գտնուելու որչափ որ ձեռագիրը հնագոյն է: — Բայց ժողովրդական ղեպքերուն գալով բոլորովին հակառակը կը գտնենք: Երբեք հաստատուն ձև մ'ունեցած չեն. նման կենդանի էակաց, կ'ապրին, լաւ կամ գէշ կերպարանափոխութիւն կը կրեն, բերնէ բերան, գաւառէ գաւառ կը թռչին, բան մը չկայ՝ որով փոփոխութեան ստուգութիւնը կարելի ըլլայ ճշգրտել: Պարզապէս ղեպքուած մը պիտի ըլլայ որ հոս կամ հոն ժողոված բերանացի վէպը նախկին վիպասանին ըսածն զաղափարէ բառ առ բառ կամ ոչ: Նախնական ձևը բանաւոր է, և բնաւ բան մը առանց կապակցութեան և անտրամարան ոճով չի սկսուիր:

Դառնանք հիմայ հիսիսային Հնդկաստանի վէպին: — Ազգայր, — հոս ալ դարձեալ վիպասանը երեկին մոզով կայսրը ի հանդէս կը հանեն, — կը կոչէ օր մը քովը իւր Պիրպալ խորհրդականը և կ'ըսէ. «Երկնից ու երկրիս մէջը տուն մը կառուցանելու համար որոնադիրներ գտիւ ինծի: Երբ Պիրպալ այս հրամանը կը լսէ, կը տագնապի: Աղջիկը զինքը կ'ապահովցնէ, միայն թէ թագաւորէն քիչ մը ժամանակ խնդրէ, կ'ըսէ, ես ամէն ինչ կարգի կը դնեմ: Ժամանակը կը շնորհուի, աղջիկը թուրքակներ կը դնէ և ամէն օր կը սորվեցնէ անոնց երկու պզտիկ տղանք արտասանել որոց իմաստն է. «Աղիւս և շաղախ բերէք, ու մենք իմամամպարան շինենք»: Երբ թուրքակները իրենց զատը աղէկ մը կը սորվին, Պիրպալ կ'երթայ թագաւորին, և անոր քովը նստած ժամանակ, յանկարծ թուրքակներու խումբ մը կ'ընդնի պալատին վրայէն կանչելով. «Աղիւս և շաղախ բերէք, ու մենք իմամամպարան շինենք»: Ազգար լսելով այս աղաղակները, կը յաւելու վէպը, հարցուց թէ ինչ ըսել կ'ուզեն, Պիրպալ պատասխան տուաւ. «Որոնադիրները պատրաստ են. եթէ թագաւորութիւնդ ինչքան ինչքան զրկէ, երկնից ու երկրիս մէջ մզկիթ մը պիտի շինեն»: Թագաւորը խնդաց ու ըսաւ. «Կրնաս որոնադիրներդ կանչել. այդ տեսակ մզկիթ շինել ուղղորդ նմ է»:

ՄԻՋԻՆ ԸՆԹԱՅՔ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ. ալիստապիքաց Հ. Եղուարդ Վ. ՍԻՐԱՆԱՅԱՆ, վարդապետ Աստուածաբանութեան, Ի ՄԻՔԻՐԱՐԵԱՆ ՈՒԽԱՆ: — ՎԵՌԵԹԻԿ, Ի ՍԱԿԻՍԻՐԱՅԱՆ ՂԱԳԱՐԱՆ, 1899, 8, 422 էջ. գրա՛ջ քր.

Որչափ գուարթ ու ոգելից է այս յետին
զուարճարանութիւնը յարմար ասարիւն : « Խըն-
դացի, ահա յաղթունցայ » կրնար ըսել Ազգաբա-
րակ խիկար—Եստիպոնի մէջ, կազմակերպողը
իւր ծանր ձեռքը խառնել է այդ թևաւոր
երևակայութեան, և կերպով մը ծանրացու-
ցեր, նիարականացոցեր է : Ուզեր է տղաք-
ները օդոյ մէջ վերցնող արծիւներու, կողմ-
ներու և այլ հանդերձանաց խմբով մը գրե-
թէ — ատուգութիւն մը, գրեթէ ուսումնական
կերպարանք մը տալ վէպին, և այսու իր
ուսուցչապետական ծանրութիւնը կը յաշոյի
կորզել լա ֆրանկէնի սա բնական խորհրդա-
ծութիւնը. « զժուարհաւատալի գործ » :

Պ. Մայսնէր կ'ըսէ՝ թէ օդոյ մէջ աշտա-
րակ շինելու նոյն այս վէպը Թալմուտի մէջ
ալ մուտ գտած է, ուր կրօնական գոյն մ'ա-
ռած է, հրեայ բարոնի մը փառաւորելու
համար : Դիւցապին անունն է Ռաբբի Յեսու-
պէն Քանանիա, ժամանակակից Ալլիանտոս
կայսեր : Օր մը երբ կապալաշտ իմաստասի-
րաց հետ կը վիճաբանէր. « Օդոյ մէջ տուն
մը շինէ մեզ, ըսին : Այն ատեն կը յաւե-
լու Թալմուտ, « Սէմ' (ստորաձայնի բառը)
ըսաւ, օդոյ մէջ բարձրացաւ և երկնից ու
երկրիս մէջ առկա կեցաւ. յետոյ աղաղա-
կեց. « Աղիւս և շաղախ բերէք ինձ » :

Շարայարեղի

ԳԱՂՂ. ԱՐԴԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

ՅԵՐԱՆՍՈՒԹԱ ԳՈՐԵՒ

ՍՈՒՐԻ ՀՈՒՆԶԳԸ

ԱՂՂՈՒԻ Թէ աւամբ' մը մէջ լըւառ գետին վրայ
Դիւ մի՛ր՝ կըլուի զամբիկմ հեծած անցաւ օրիորդն
եւ ըսաւ բնակիւններու :

« Շուտ զնունցէք ու եկէք » :
Ջարմուրած ծերերուն հետ՝ քաղաքին պաշտօնեայն
զատասխան տըւաւ ամոր :

« Աւա՛ղ, մենք խելո՞մ մարդիկ ենք :

Սպաննեցին Ամգոհացիք մեր լաւագոյն մարտիկ-
(ծերն :

Երեկ հոս էին ամորք : Դաւադի ծիծառն ունուշտ
Մեր որդւոց արիւմնեցումն մէջ կարմրեցոց իր
(սքմալակ :
Մեծը միայն մըմացիքն ծերերն, որբերն, այրի-
(մերն :

Եւ մեր գերեզմանոցը լի է մոր խաչերով :

Բայց արի շողեցի՞մ՝ յաղթողական մայրաւորով
Գոցեց :

« Եկէք ուրի՞մըս դուք, ծերեր, մամուկներ » :

Մարգմ յարեց, որուն աչքեր կուրցած էին
(ցունքն :

« Աւա՛ղ, թըշմալիներն առին բոլոր մեր զէմքեր,
Դաշմըն թուրին հետ, և աղեղին հետ մետերն :
Ո՛վ բարի ծամ տ'Արք, քեզի մեծը կ'ուզէի՞ք հե-
(տեւիլ :

Սակայն մեծը չուցի՞ք այլ եւս մեր քով և ոչ մի
(զամակ » :

Ձեռները միացուց կոյսը՝ կեցած ծիւղով վրայ,
Եւ սղօթքն երբ աւարտեց,

« Կարծեմ թէ ինձ ըսիր դու
Թէ ծեր գերեզմանոցը խաչերով լեցուն է :

— Այո՛ :

— Շատ լաւ, երթմանք գերեզմանոցը դէպի » :

Եւ բոլոր ամբիւր կոյսն իր ետեւէն ձգելով՝
Ուր խղճէ՞մ շատ հակառակն արդէն էին կար-
(մըլցած :

Խըթեց ճերմակ զամբիկմ ու մեռելոց դաշտն եկաւ :
Արդ, պարոն սուրբ Միքայէլն ամոր լըսեց աղօթքին՝
Ջոր քըմքուշ մարտկուհին կը մըրմըջէր ցած ծայ-
(նով :

Եւ երբ համզըստեան տեղը հասաւ օրիորդն,
Այն խաչեր՝ զոր ամհամար դամբաններուն հոն
(վըրամ

Ըշտապով տըմկած էին՝ երկու կըտրած ճիւղերէ,
Մուրերու փոխուցաւ յամբարձակի հըրշքով,
որոնց երկաթ կըլուսաններ կը փայլէին արեւէն :
Այնպէս որ այն վայրկեանին իւրաքանչիւր գերեզ-
(ման :

Երկմային հրամանին հետ միաբան համախոհ՝
Ջէնք մ' ըմծայելով, վրէժընդութիւն կը հայցէր :
Այն ատեն՝ ծամ իր ոտից առջեւ ինկած քրիստոնէից
Կըրկմեց պարզաբար :

« Շուտ զնունցէք ու եկէք :
Ջի Աստուած վերջ պիտի տայ իմ ձեռքով ձեր
(վիշտերուն,

Եւ Գաղղիոյ տէլուրթեան ողորմելի վիճակին » :